

Çalışan ve Çalışmayan Çocukların Cinsiyetlerine Göre Arkadaşlık İlişkileri, Sosyal Destek Algıları ve Mükemmeliyetçiliklerinin İncelenmesi

Güneş SALI¹
Bozok Üniversitesi

Aysel KÖKSAL AKYOL²
Ankara Üniversitesi

Öz

Bu araştırma, çalışan ve çalışmayan çocukların cinsiyetlerine göre arkadaşlık ilişkileri, sosyal destek algıları ve mükemmeliyetçiliklerinin incelenmesi amacıyla planlanmıştır. Araştırmanın evrenini, Ankara il merkezinde bulunan mesleki eğitim merkezlerinin 1-6. dönemlerine devam eden çalışan çocuklar ile alt sosyo-ekonomik düzeyi temsil eden genel liselerin 1-3. sınıflarına devam eden çalışmayan 15-17 yaşlarında olan çocuklar oluşturmuştur. Mesleki eğitim merkezlerinden 652, alt sosyo-ekonomik düzeyi temsil eden liselerden 968 olmak üzere toplam 1620 çocuk tesadüfi örneklem yoluyla seçilmiştir. Ancak bazı veri toplama araçları çeşitli nedenlerle geçersiz sayılmıştır. Analizler, 551 çalışan ve 839 çalışmayan olmak üzere toplam 1390 çocuktan toplanan veriler kullanılarak yapılmıştır. Araştırmada veri toplama araçları olarak Genel Bilgi Formu, Arkadaş İlişkileri Ölçeği-AİÖ, Çocuk ve Ergenler İçin Sosyal Destek Değerlendirme Ölçeği-ÇESDÖ ve Çok Boyutlu Mükemmeliyetçilik Ölçeği-ÇBMÖ kullanılmıştır. Verilerin analizinde Mann Whitney U-Testi uygulanmıştır. Araştırma sonucunda çalışan çocukların cinsiyetlerinin AİÖ'nin Bağlılık, Kendini Açma ve Sadakat alt boyutlarında, çalışmayan çocukların cinsiyetlerinin AİÖ'nin Bağlılık, Kendini Açma alt boyutunda ve toplamda; çalışan çocukların cinsiyetlerinin ÇESDÖ'nin Öğretmen Desteği alt boyutunda, çalışmayan çocukların cinsiyetlerinin ÇESDÖ'nin Arkadaş Desteği, Öğretmen Desteği alt boyutlarında ve toplamda; çalışan çocukların cinsiyetlerinin ÇBMÖ'nin Düzen alt boyutunda, çalışmayan çocukların cinsiyetlerinin ÇBMÖ'nin Düzen ve Ailesel Eleştiri alt boyutlarında anlamlı farklılığa yol açtığı belirlenmiştir ($p<0.01$, $p<0.05$).

Anahtar Kelimeler: Çalışan çocuklar, arkadaşlık ilişkileri, sosyal destek algısı, mükemmeliyetçilik.

Giriş

Çalışan çocukların okul çağı ya da ergenlik döneminde olmaları nedeniyle çalışmanın, onların gelişimi ve ruh sağlığı üzerinde olumsuz etkiler bıraktığı, çalışan çocuk olgusu üzerinde durmanın gerekli olduğu ifade edilmektedir (Hawamdeh, Spencer, ve Waterston, 2001: 311; Kouvonen ve Lintonen, 2002: 312). Çocuğun psikososyal gelişimi için oyun oynaması, okula gitmesi, boş zamanlarında kendini geliştiren uğraşlarının olması ve kendi yaş grubu ile sosyal iletişim kurması gereklidir. Çocuklar çalıştıkları zaman bu yaşam tarzına ulaşamamaktadırlar (Köksal 1992: 9; Mangır, Aral - Çağatay, ve Köksal, 1992: 163; Patıroğlu, Gür, ve Tarhan, 2001: 125). Fidan (2004: 31)'a göre gelişim dönemlerine uygun olmayan ortamlar çocukların fiziksel, zihinsel ve duygusal olgunlaşmasına olumsuz etki yapabilmektedir. Bundan dolayı çalışma ve çocuk kavramının birlikteliği önemli bir sosyal, psikolojik ve gelişimsel sorun olarak ifade

¹ Yrd. Doç Dr. Güneş Salı, Bozok Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Eğitim Bilimleri Bölümü, Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık ABD, gunes.sali@gmail.com

² Prof. Dr. Aysel Köksal Akyol, Ankara Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Çocuk Gelişimi Bölümü, koksalsayel@gmail.com

edilmektedir. Çocukların onuru, ahlakı, sağlığı ve eğitimine zararlı koşullarda çalıştırılması toplumun ekonomik kapasitesini ve dayanışmasını zayıflattığı gibi, uzun dönemli kalkınma hedefleriyle de çatışmaktadır. Çocuğun bu dönemleri sağlıklı bir şekilde yaşayabilmesi, gelişimsel görevleri gerçekleştirip yetişkinliğe ulaşması, sağlıklı bireylerden oluşan bir toplum için gereklidir (Bakırcı, 2004: 56).

Çalışan çocukların kendi yaş grubundan arkadaşları ile görüşme fırsatı pek de olamamaktadır. Oysa kendi yaş grubu ile iletişimin ve arkadaşlığın yaşamın her döneminde önemli bir sosyal ihtiyaç olduğu kabul edilmekte ve arkadaşlık ilişkileri kişilik gelişiminde, toplumsallaşmada, cinsel kimliğin, bir gruba ait olma duygusunun, paylaşma ve sorumluluk alma duygularının kazanılmasında büyük önem taşımaktadır. Arkadaşlarca aranmak, beğenilmek, benimsenmek kişilik gelişimi açısından önemli görülmektedir. Çocuk, arkadaşlık ilişkilerinde kendini kanıtlamakta, yardımlaşarak, paylaşarak, duygusal alışverişe girerek dostluk bağları kurmaktadır. Başkalarının düşünce, beklenti, duygu ve isteklerini sezinleme, başka bir deyişle bakış açısı alma becerisini kazanmaktadır. Bu kazanımları sayesinde arkadaşları tarafından daha çok destek görebilmektedir (Yıldırım, 1997: 81).

Sosyal desteğin, insan yaşamında psikolojik ve fiziksel bütünlüğünü sürdürmede büyük öneme sahip olduğu ve özellikle de çalışan çocuklar açısından arkadaşları, aileleri ya da öğretmenlerinden görecekları sosyal desteğin olması gerektiği düşünülmektedir. Yıldırım'a göre bireylerin sosyal destek kaynaklarını aileleri, arkadaşları, komşuları, öğretmenleri ve çevrelerinde yer alan ideolojik, dinsel ve etnik gruplar ile içinde yaşadıkları toplum oluşturmaktadır (Yıldırım, 1997: 81). Arkadaş desteği, çocuğun kendisini yeterli ve başarılı hissetmesine fırsat vermekte, yeteneklerini geliştirmesine ve yüksek benlik saygısı oluşturmaya yardımcı olmakta, etkili stresle baş etme yolları geliştirmesine olanak tanıyarak ailelerinden, arkadaşlarından, öğretmenlerinden sosyal destek almalarına yardımcı olmaktadır (Turner, 1999: 567; Temel ve Aksoy, 2001: 102). Arkadaşların önemi büyük olmakla birlikte, ailenin etkisi yaşamın her döneminde kendini göstermektedir. Aile, bireyin yaşamdan doyum sağlamasında, işlevlerini etkili bir biçimde yerine getirmesinde ve yaşadığı topluma uyum sağlayabilen bir birey olarak yetişmesinde öncelikli etkiye sahip olan bir kurumdur. Çocuklar sorunlarla karşılaştıklarında genellikle ailelerinden sosyal destek görmektedir (Baybuğa, 2000: 39; Gökler, 2000: 92; Terzi-Ünsal ve Kapçı, 2005: 594). Sosyal desteğin yüksek olarak algılanmasının, sağlıklılık halinin devam etmesinde destekleyici bir rol oynadığı ifade edilmekte (Prociano ve Heler, 1983: 1; Furukawa, Sarason ve Sarason, 1998: 56), özellikle de aile desteğinin artmasıyla, psikolojik problemlerin görülme düzeyi arasında ters bir ilişki olduğu vurgulanmaktadır (Barrere ve Jones, 1992: 1,11). Benlik saygısının önemli zenginleştirici bileşeni olan sosyal desteğin yokluğu, çocuklarda fiziksel ve duygusal sorunların ortaya çıkmasında etkili olabilmektedir. Çalışan çocuklar açısından, ailenin, çocuklarının çalışma koşulları ve karşılaştıkları tehlikelerle ilgilenmek yerine getirecekleri para ile ilgilenmeleri, onların ailelerine karşı öfke duymalarına neden olabilmektedir (Baybuğa, 2000: 39; Gökler, 2000: 92; Terzi-Ünsal ve Kapçı, 2005: 594). Ailenin yanı sıra arkadaşlardan alınan sosyal desteğin eksikliği de çocukta bir gruba ait olma duygusunu olumsuz etkilemekte, yalıtım ve yabancılaşma ile bağlantılı olması nedeniyle okulu bırakma ya da okula devam etmeme riski ortaya çıkarmakta, çocukta içsel veya dışsal davranış sorunlarının ortaya çıkmasına neden olabilmekte, arkadaş desteğinin varlığı ise çocukların ruh sağlığını olumlu yönde etkilemektedir (Richman, Rosenfeld ve Bowen, 1998: 309; Malecki ve Elliott, 1999: 474; Gökler, 2000: 92; Terzi-Ünsal ve Kapçı, 2005: 594). Ayrıca öğretmenlerden sosyal destek almak ya da almamak da çocuk üzerinde çeşitli etkilere neden olabilmektedir (Gökler, 2000: 92; Terzi-Ünsal ve Kapçı, 2005: 594).

Arkadaşlık ilişkileri ve sosyal destek algısında, bireylerin sahip oldukları kişilik özelliklerinin etkili olduğu söylenebilir. Bu kişilik özelliklerinden birisi de mükemmeliyetçilik. Mükemmeliyetçilik eğilimi büyük ölçüde sevgi, kabul görme/reddedilmeme ve onaylanma gereksinimi ile başlamaktadır (Adderholt-Elliott ve Golberg, 1987: 8; Horney, 1996; Lakein, 1996; Ashby ve Rice, 2002: 197). Mükemmeliyetçi kişiler arkadaşlarının, ailelerinin, çevrelerinde iletişim içinde olduğu diğer insanların da mükemmel olmasını beklemektedir. Bu nedenle mükemmeliyetçi kişiler çevrelerindeki insanların yanlışlarına tahammül edememekte, sürekli eleştirmekte, bu durumda diğerleri bir şeyleri yanlış yapmaktan endişe duymakta ve hiçbir şeyi sadece eğlence için yapamaz hale gelmektedirler (Adderholt-Elliott ve Golberg, 1987: 44). Bir kişilik özelliği olarak mükemmeliyetçilik hayal gücüne zarar veren, canlılığı, yaratıcılığı körelten ve bireyin yeteneklerini kullanmasına engel olan, başarısızlık korkusunu pekiştiren bir güç olarak da etkisini gösterebilmektedir (Burns, 1980: 522; Pacht, 1984: 386). Ancak bütün bunların yanı sıra, yalnızca olumsuz etkileri olan bir kişilik yapısı olmadığı, mükemmeliyetçiliğin büyük başarıya yol gösteren enerjiyi güdülemede de rol oynadığı, başarıya ulaşmada ve öğrenme üzerinde önemli bir rolü olduğu da savunulmaktadır (Ashby ve Kottman, 1996: 237; Parker ve Mills, 1996: 144; Rice, Ashby ve Slaney, 1998: 304; Slaney, Rice, Mobley, Trippi ve Ashby, 2001: 130).

Arkadaşlık ilişkileri, sosyal destek algısı ve mükemmeliyetçilik üzerinde yapılmış araştırmaların olduğu dikkati çekmektedir; Davies ve Brember (1999: 15) yaptıkları araştırmada, kızların arkadaşlarıyla ilişki kurmakta zorlanmadıklarını, iletişim başlatma ve sürdürmede sorun yaşamadıklarını ve erkeklere göre arkadaşlarına daha bağlı ve yakınlık duyan kişiler olduklarını vurgulamışlardır. Fisher (1981: 6) ergenlerin arkadaşlık ilişkilerini incelediği araştırmasının sonucunda, bütünleşmiş ve yakın ilişkilerin kızlarda erkeklere oranla daha yaygın olduğunu, kızların arkadaşlarına daha bağlı olduklarını ortaya koymuştur. Döğücü (2004: 152) tarafından farklı liselerde öğrenim gören ergenlerin akran ilişkilerini belirlemek amacıyla yapılan araştırmada, arkadaşlık ilişkilerinde kız öğrenciler ile erkek öğrenciler arasında farkın anlamlı olduğu belirlenmiştir.

Wall, Covell ve Macintyre, (1999: 63) çocukların sosyal destek algılarını inceledikleri bir araştırmada, kızların hem daha fazla yaşıt grubu desteği hem de daha fazla aile ve öğretmen desteği algıladıkları sonucuna ulaşmışlardır. Yapılan başka çalışmalarda da benzer şekilde kızların arkadaşlarından algıladıkları sosyal destek düzeyinin erkek öğrencilerden daha yüksek olduğu belirlenmiştir (Banaz, 1992; Elbir, 2000; Kim, 2001; Erdeğer, 2001; Kahriman, 2002; Şencan, 2009).

Mısırlı-Taşdemir (2003) erkeklerin kızlara oranla daha fazla mükemmeliyetçi olma eğiliminde olduklarını yaptıkları bir araştırma sonucunda tespit etmişlerdir. Yapılan bir başka araştırmada öğrencilerin mükemmeliyetçilik puanları ve ebeveynlerin otorite tarzları arasındaki ilişki değerlendirilmiş, erkek öğrencilerin sosyal düzene yönelik mükemmeliyetçilik puanlarının anne ve babalarının otorite olma düzeyleri ile ilişkili olduğu bulunmuştur (Flett, Hewitt ve Singer, 1995). Steitz ve Owen (1992) tarafından yapılan bir araştırmada, uzun süre çalışmanın özellikle de kız çocuklarında düşük özgüvene neden olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Çalışan çocuklarla yapılan başka araştırmalarda da, uzun çalışma saatlerinin gençlerin ruh sağlığını olumsuz etkilediği ve düşük benlik saygısına neden olduğu (Benvegnu, Fasa, Facchini, Wegman, ve Dall'Agnol, 2005; Razi, Kuzu, Yıldız, Ocağcı ve ve Arifoğlu Çamkuşu, 2009; Weller, Cooper, Tortolero, Kelder, ve Hassan, 2003); çalışan kızların kaygı ve depresyon düzeylerini arttırdığı (Canbaz, Sünter ve Pekşen, 2005; Metin, Özkoç, Gök Özer ve Beydağ (Taşçı), 2008; Tokuç, Evren ve Ekuklu, 2009); iş yerinde başkalarına uygulanan şiddeti görenlerin depresyon düzeylerinin daha fazla olduğu (Sütuluk, Nazlıcan, Azizoğlu ve Akbaba,

2005), çalışan çocuklarda yaş büyüdükçe iletişim becerilerinin daha iyi olduğu (Razı vd., 2009), çalışan çocuklarda saldırganlığın yaşla birlikte arttığı (Erdoğan ve Oto 2004) sonuçlarına ulaşılmıştır. Bildik, Büküşoğlu ve Kesikçi, (2004), yaptıkları araştırma sonucunda, çalışan kızlarda daha yüksek düzeyde ergen-ebeveyn çatışmasının olduğu saptanmıştır. Bu çalışmalara bakıldığında, cinsiyetin arkadaşlık ilişkileri, sosyal destek algısı ve mükemmeliyetçilik üzerindeki etkilerini inceleyen çalışmaların olduğu, ancak çalışan çocuklarda arkadaşlık ilişkileri, sosyal destek algısı ve mükemmeliyetçilik ile ilgili herhangi bir araştırmanın olmadığı dikkati çekmektedir.

Çalışan çocukların çalışma sürelerinin uzunluğu, yorgunluk gibi nedenlerden dolayı aileleri ve arkadaşları ile geçirebilecekleri yeterince zamanları olamamaktadır. Ailelerine ekonomik açıdan katkıda bulunmak amacıyla genellikle olumsuz koşullarda çalışmak zorunda olan çocuklar, sosyal ve ekonomik açıdan birçok sorunla karşı karşıya olan ailelerinden, arkadaşlarından ve çevrelerinde bulunan diğer yetişkinlerden ihtiyaç duydukları desteği alamamaktadırlar. Çalışan çocuklar için iş yerinde başarısız olma ya da hata yapma, iş kaybı ve işveren tarafından reddedilme riski anlamına gelebilmektedir. İş ortamında güçlerinin üstünde performans beklenmesi, başaramadıklarında cezalandırılmaları, işin devamlılığı açısından işte tutunabilmek adına olağanüstü çaba harcamaları gibi etmenler çocukların mükemmeliyetçiliğe ilişkin olumsuz kişilik özellikleri geliştirmelerine neden olabilmektedir. Bu nedenlerden dolayı araştırmada, çalışan ve çalışmayan çocukların cinsiyetlerinin arkadaşlık ilişkileri, sosyal destek algıları ve mükemmeliyetçiliklerine etkisinin incelenmesi amaçlanmıştır.

Yöntem

Araştırmanın Evreni ve Örneklem

Araştırmanın evrenini, Ankara il merkezinde bulunan mesleki eğitim merkezlerinin 1-6. dönemlerine devam eden çalışan çocuklar ile alt sosyo-ekonomik düzeyi temsil eden genel liselerin 1-3. sınıflarına devam eden çalışmayan çocuklar oluşturmuştur. Mesleki eğitim merkezlerinden 652, alt sosyo-ekonomik düzeyi temsil eden liselerden 968 olmak üzere toplam 1620 çocuk tesadüfi örneklem yoluyla seçilmiştir. Ancak bazı veri toplama araçları çeşitli nedenlerle geçersiz sayılmıştır. Analizler, 551 çalışan ve 839 çalışmayan olmak üzere toplam 1390 çocuktan toplanan veriler kullanılarak yapılmıştır.

Veri Toplama Araçları

Genel Bilgi Formu: Araştırmacılar tarafından hazırlanan Genel Bilgi Formu demografik bilgilerin elde edilmesinde kullanılmıştır.

Arkadaş İlişkileri Ölçeği: Ergenlerin akranlarıyla ilişkilerini inceleyebilmek amacıyla Kaner (2000: 79) tarafından geliştirilmiştir. Kaner (2000: 79), Arkadaş İlişkileri Ölçeği'ni geliştirirken alt, orta ve üst sosyo-ekonomik düzeydeki liselerde öğrenim gören 14-18 yaşlarındaki 1648 ergen ile çalışmıştır. Ölçeğin alt boyutlarını ve faktör yapısını belirlemek amacıyla analizler sonucunda, 4 faktör ve 18 madde belirlemiştir. Yaptığı test-tekrar test sonucunda Kaner, Arkadaş İlişkileri Ölçeği'nin güvenilirlik düzeyinin yüksek olduğu sonucuna ulaşmıştır. Madde alt test ve madde korelasyonlarının .000 düzeyinde anlamlı oluşunu da ölçeğin güvenilirliğinin doyurucu düzeyde olduğunu bir diğer kanıtı olduğunu ifade etmiştir. Bağlılık, Güven ve Özdeşim, Kendini Açma ve Sadakat alt boyutlarından ve toplam onsekiz maddeden oluşan Arkadaş İlişkileri Ölçeği, likert türü, 5'li derecelendirmeli bir ölçektir. Ölçekten elde edilen yüksek puan, arkadaşlarla olumlu ilişkileri ifade etmektedir (Kaner, 2000 79-83).

Çocuk ve Ergenler İçin Sosyal Destek Değerlendirme Ölçeği: Dubow ve Ullman tarafından 1989 yılında çocukların aileleri, arkadaşları ve öğretmenlerinden aldıkları sosyal desteğe ilişkin algılarını değerlendirmek amacıyla geliştirilmiştir (Gökler, 2007: 93). Ölçeğin

Türkçe'ye uyarlama çalışması Gökler (2007: 93) tarafında yapılmıştır. Gökler, ölçeğin uyarlama çalışması için, önce ölçekte yer alan maddeleri Türkçe'ye çevirmiştir. Sonra, bu maddeler üç klinik psikolog tarafından özgün form ile karşılaştırılmış ve üzerinde gerekli düzeltmeler yapılmıştır. Türkçeye uyarlama çalışmasına, 3-8. sınıflara devam eden öğrenciler ve 9-17 yaşlarında olan Hacettepe Üniversitesi Tıp Fakültesi Çocuk Ruh Sağlığı ve Hastalıkları Anabilim Dalı ve Çocuk Hastanesi Adölesan Birimi'ne başvuran toplam 358 öğrenci katılmıştır (Gökler, 2007: 93). Çocuklar İçin Sosyal Destek Değerlendirme Ölçeği'nin ölçüt geçerlik düzeyini belirlemek amacıyla ölçekten elde ettiği toplam puanlar ile Çocuklar İçin Depresyon Ölçeği'nden elde edilen toplam puanlar arasında negatif yönde anlamlı ilişki bulunmuş ve bu bulguyu ölçeğin geçerliliğine işaret eden önemli bir kanıt olarak belirtmiştir. Cronbach alfa iç tutarlılık katsayısını .93 olarak bulmuştur. Ölçeğin alt boyutları için elde ettiği iç tutarlılık katsayılarını da, arkadaşlardan, aileden, öğretmenlerden alınan destek alt boyutları için sırayla .89, .86 ve .88 olarak hesaplamıştır. Ölçeğin test-tekrar test güvenilirlik katsayısını tüm ölçek için .49 ($p<0.01$) olarak bulmuştur. Ölçeğin iki-yarım güvenilirliğini (Guttman) .82 olarak belirlemiştir. Ölçeğin her bir maddesinin toplam puanla korelasyonu sonucunda, maddelerin toplam puanla ilişkilerininin .34 ile .64 arasında değiştiğini saptamıştır. Arkadaş Desteği, Aile Desteği ve Öğretmen Desteği alt boyutlarından ve toplam 41 maddeden oluşan ölçek likert türü, 5'li derecelendirmeli bir ölçektir. Ölçekten alınan yüksek puan, bireyin daha fazla sosyal destek aldığı anlamına gelmektedir (Gökler, 2007: 93-94).

Çok Boyutlu Mükemmeliyetçilik Ölçeği: Frost vd. tarafından 1990 yılında, öğrencilerin mükemmeliyetçilik eğilimlerini belirlemek amacıyla geliştirilen ölçeğin Türkçe'ye uyarlama çalışması Mısırlı-Taşdemir ve Özbay (2004: 19) tarafından fen liselerinde okuyan 489 öğrenci üzerinde gerçekleştirilmiştir. Mısırlı-Taşdemir ve Özbay (2004: 19) yaptıkları faktör analizi sonucunda toplam varyansın %47.8'ini açıklayan altı faktörlü (Düzen, Hatalara Aşırı İlgi, Davranışlardan Şüphe, Aile Beklentileri, Ailesel Eleştiri ve Kişisel Standartlar) bir yapı ortaya çıkarmışlardır. Faktörler arasında iç tutarlılığa ilişkin, kuramsal olarak beklenen ve orijinal ölçekle benzer korelasyonel ilişkilere rastlamışlardır. Faktör yapısının yanında benzer ve aynı doğrultudaki alt ölçekleri inceleyerek, aralarında Pearson Momentler Çarpımı korelasyonlarına bakmışlardır. Bunlar arasında orijinal ölçekle benzer olarak Düzen hariç Hatalara Aşırı İlgi, Davranışlardan Şüphe, Aile Beklentileri, Ailesel Eleştiri ve Kişisel Standartlar arasında manidar korelasyonlar bulmuşlardır. Düzen boyutunun Davranışlardan Şüphe ve Aile Beklentileri ile ilişkili olmadığını görmüşlerdir. Mısırlı-Taşdemir ve Özbay, Çok Boyutlu Mükemmeliyetçilik Ölçeği için güvenilirlik çalışmasını, Cronbach Alfa (α) iç tutarlılık ve testin yarıya bölümü yöntemlerini kullanarak gerçekleştirmişlerdir. Genel ve alt ölçekler için belirledikleri güvenilirlik katsayılarını .63 ile .87 arasında ortaya çıkarmışlardır. Testin genel güvenilirlik katsayısını (α) .83 olarak hesaplarken, (α) değerleri Düzen için .87, Hatalara Aşırı İlgi için .77, Davranışlardan Şüphe için .61, Aile Beklentileri için .71, Ailesel Eleştiri için .65 ve Kişisel Standartlar için .63 olarak bulmuşlardır. Testin yarıya bölme güvenilirlik katsayısını ise .80 olarak hesaplamışlardır (Mısırlı-Taşdemir ve Özbay, 2004: 19). Düzen, Hatalara Aşırı İlgi, Davranışlardan Şüphe, Aile Beklentileri, Ailesel Eleştiri ve Kişisel Standartlar olmak üzere altı alt testten oluşan ölçek 5'li derecelendirmeli, likert tipinde bir ölçektir. Yüksek puan, mükemmeliyetçi kişilik özelliklerine yatkınlık anlamına gelmektedir (Mısırlı-Taşdemir ve Özbay (2004: 19).

Verilerin Analizi

Veri toplama araçları uygulandıktan sonra gözden geçirilmiş, sınıflandırılmış, sıralanmış ve giriş formatına uygun olarak kodlanarak veri girişi yapılmıştır. Verilerin analizinde SPSS 13.5 (Statistical Paket of Social Science) istatistik paket programı kullanılmıştır. Verilerin analizinde öncelikle normallik dağılımına bakılmıştır. Ölçek ve alt boyut puanlarına ilişkin normallik testleri sonucunda bütün puan türlerinin normal dağılmadığı görülmüştür

($p<0.05$). Bundan dolayı, karşılaştırmalarda non-parametrik testler uygulanmıştır. Çalışan ve çalışmayan çocukların cinsiyetlerinin ölçeklerden alınan puanlar üzerinde farklılığa neden olup olmadığını belirlemek için Mann Whitney U-Testi yapılmıştır. Tüm sonuçlar ($p<0.05$) düzeyinde istatistiksel anlamlı olarak kabul edilmiştir.

Bulgular

Çalışan ve çalışmayan çocukların cinsiyetinin arkadaş ilişkilerinde, sosyal destek algılarında ve mükemmeliyetçiliklerinde farklılık yaratıp yaratmadığını belirlemek amacıyla yapılan bu araştırmanın sonuçlarına aşağıda yer verilmiştir;

Tablo 1.

Çalışan ve Çalışmayan Çocukların Cinsiyetine Göre Arkadaş İlişkilerine Ait Mann-Whitney U Testi Sonuçları

ARKADAŞ İLİŞKİLERİ		ÇALIŞAN ÇOCUKLAR							Mann-Whitney U	
Cinsiyet	n	$\bar{X}$	Ortanca	Min.	Mak.	ss	Sıra Ort.	z	p	
	Kız	85	34.7	36.0	13.0	40.0	5.6	317.1		
Bağlılık	Erkek	466	32.8	34.0	8.0	40.0	6.5	268.5	-2.599	0.009**
Güven ve Özdeşim	Kız	85	15.4	16.0	4.0	20.0	4.0	262.8		
	Erkek	466	15.8	16.0	4.0	20.0	3.8	278.4	-0.835	0.404
Kendini Açma	Kız	85	10.1	10.0	3.0	15.0	3.5	320.6		
	Erkek	466	8.9	9.0	3.0	15.0	3.3	267.9	-2.821	0.005**
Sadakat	Kız	85	7.3	7.0	3.0	15.0	3.0	242.0		
	Erkek	466	8.2	8.0	3.0	15.0	3.4	282.2	-2.150	0.032*
	Kız	85	67.5	68.0	39.0	90.0	11.6	294.1		
Toplam	Erkek	466	65.6	67.0	24.0	90.0	13.0	272.7	-1.139	0.255
ARKADAŞ İLİŞKİLERİ		ÇALIŞMAYAN ÇOCUKLAR							Mann-Whitney U	
Cinsiyet	n	$\bar{X}$	Ortanca	Min.	Mak.	ss	Sıra Ort.	z	p	
	Kız	449	34.6	36.0	15.0	40.0	5.1	461.0		
Bağlılık	Erkek	390	32.6	33.0	9.0	40.0	6.1	372.8	-5.276	0.000**
Güven ve Özdeşim	Kız	449	15.5	16.0	4.0	20.0	3.4	412.5		
	Erkek	390	15.7	16.0	4.0	20.0	3.5	428.7	-0.969	0.333
Kendini Açma	Kız	449	10.4	11.0	3.0	15.0	3.4	474.1		
	Erkek	390	8.8	9.0	3.0	15.0	3.2	357.7	-6.961	0.000**
Sadakat	Kız	449	6.9	6.0	3.0	15.0	3.1	369.6		
	Erkek	390	8.3	8.0	3.0	15.0	3.3	478.0	-6.499	0.000**
	Kız	449	67.5	69.0	31.0	89.0	11.1	441.1		
Toplam	Erkek	390	65.3	66.0	19.0	90.0	12.6	395.7	-2.710	0.007**

** $p<0.01$, * $p<0.05$

Tablo 1 incelendiğinde, Arkadaş İlişkileri Ölçeği'nin Bağlılık ve Kendini Açma alt boyutlarında çalışan erkek çocukların sıra ortalamalarının çalışan kız çocukların sıra ortalamalarından daha düşük olduğu görülmektedir. Sadakat alt boyutunda ise çalışan kız çocukların sıra ortalamalarının (242.0) çalışan erkek çocukların sıra ortalamalarına (282.2) göre daha düşük olduğu görülmektedir. Yapılan Mann-Whitney U Testi sonuçları incelendiğinde çalışan çocukların cinsiyetlerinin, AİÖ'nin Bağlılık, Kendini Açma ve Sadakat alt boyutlarından alınan puanlar üzerinde istatistiksel açıdan anlamlı farklılık yarattığı ($p<0.01$, $p<0.05$) ancak, Güven ve Özdeşim alt boyutundan ve toplamdan alınan puanlar üzerinde herhangi bir farklılığa neden olmadığı ($p>0.05$) belirlenmiştir.

AİÖ'nin Bağlılık ve Kendini Açma alt boyutlarında ve toplamda çalışmayan erkek çocukların sıra ortalamalarının çalışmayan kız çocukların sıra ortalamalarına göre daha düşük olduğu; Sadakat alt boyutunda ise çalışmayan kız çocukların sıra ortalamalarının (369.6) çalışmayan erkek çocukların sıra ortalamalarına (478.0) göre daha düşük olduğu görülmektedir. Yapılan Mann-Whitney U Testi sonucunda, çalışmayan çocukların cinsiyetlerinin AİÖ'nin Bağlılık, Kendini Açma ve Sadakat alt boyutlarından ve toplamdan alınan puanlar üzerinde istatistiksel açıdan anlamlı farklılık yarattığı ($p<0.01$), ancak Güven ve Özdeşim boyutundan alınan puanlar üzerinde herhangi bir farklılığa neden olmadığı belirlenmiştir ($p>0.05$).

Tablo 2.

Çalışan ve Çalışmayan Çocukların Cinsiyetine Göre Sosyal Desteği Değerlendirmelerine Ait Mann-Whitney U Testi Sonuçları

		ÇALIŞAN ÇOCUKLAR							Mann-Whitney U	
SOSYAL DESTEK	Cinsiyet.	n	$\bar{X}$	Ortanca	Min.	Mak.	ss	Sıra Ort.	z	p
Arkadaş Desteği	Kız	85	76.9	79.0	45.0	92.0	9.2	303.3	-1.718	0.086
	Erkek	466	74.6	76.0	24.0	95.0	11.0	271.0		
Aile Desteği	Kız	85	48.9	51.0	19.0	60.0	9.1	250.7	-1.595	0.111
	Erkek	466	50.8	53.0	23.0	60.0	7.5	280.6		
Öğretmen Desteği	Erkek	466	35.7	35.0	10.0	50.0	6.6	265.7	-3.544	0.000**
	Kız	85	164.0	167.0	111.0	196.0	18.9	298.4		
Toplam	Erkek	466	161.1	163.5	78.0	204.0	19.7	271.9	-1.413	0.158
		ÇALIŞMAYAN ÇOCUKLAR							Mann-Whitney U	
SOSYAL DESTEK	Cinsiyet	n	$\bar{X}$	Ortanca	Min.	Mak.	ss	Sıra Ort.	z	p
Arkadaş Desteği	Kız	449	78.2	80.0	37.0	95.0	10.0	441.8	-2.801	0.005**
	Erkek	390	76.4	78.0	25.0	94.0	10.7	394.9		
Aile Desteği	Kız	449	50.3	53.0	13.0	60.0	8.7	423.4	-0.433	0.665
	Erkek	390	50.8	52.0	28.0	60.0	7.1	416.1		
Öğretmen Desteği	Erkek	390	34.6	35.0	10.0	50.0	6.9	372.7	-5.278	0.000**
	Kız	449	165.7	169.0	102.0	205.0	18.9	444.6		
Toplam	Erkek	390	161.8	164.0	79.0	204.0	19.5	391.7	-3.155	0.002**

** $p<0.01$

Tablo 2 incelendiğinde, Öğretmen Desteği alt boyutunda çalışan erkek çocukların sıra ortalamalarının (265.7) çalışan kız çocukların sıra ortalamalarından (332.2) daha düşük olduğu görülmektedir. Yapılan Mann-Whitney U Testi sonucunda, çalışan çocukların cinsiyetlerinin Öğretmen Desteği alt boyutundan alınan puanlar üzerinde istatistiksel açıdan anlamlı farklılık yarattığı ($p<0.01$), ancak Arkadaş Desteği ve Öğretmen Desteği alt boyutlarından alınan puan türleri üzerinde herhangi bir farklılığa neden olmadığı belirlenmiştir ($p>0.05$).

Arkadaş Desteği ve Öğretmen Desteği alt boyutları ile toplamdan alınan puanlara bakıldığında çalışmayan erkek çocukların sıra ortalamalarının çalışmayan kız çocukların sıra ortalamalarından daha düşük olduğu görülmektedir. Yapılan Mann-Whitney U Testi sonuçlarına göre, çalışmayan çocukların cinsiyetlerinin, ÇESDÖ'nin Arkadaş Desteği, Öğretmen Desteği alt boyutlarından ve toplamdan alınan puanlar üzerinde istatistiksel açıdan anlamlı farklılık yarattığı ($p<0.01$) ancak, Aile Desteği alt boyutundan alınan puanlar üzerinde herhangi bir farklılığa neden olmadığı belirlenmiştir ($p>0.05$).

Tablo 3.

Çalışan ve Çalışmayan Çocukların Cinsiyetine Göre Mükemmeliyetçiliğe Ait Mann Whitney U Testi Sonuçları

MÜKEMMELİYETÇİLİK	Cinsiyet	N	ÇALIŞAN ÇOCUKLAR					Mann-Whitney U		
			$\bar{X}$	Ortanca	Min	Maks	ss	Sıra Ort.	z	p
Düzen	Kız	85	25.3	27.0	8.0	30.0	4.9	318.6	-2.690	0.007**
	Erkek	466	23.7	25.0	6.0	30.0	5.7	268.2		
Hatalara Aşırı İlgi	Kız	85	28.2	28.0	12.0	41.0	6.3	292.4	-1.037	0.300
	Erkek	466	27.5	27.0	9.0	45.0	6.4	273.0		
Davranışlardan Şüphelenme	Erkek	466	15.8	16.0	5.0	25.0	3.7	277.1	-0.391	0.696
	Kız	85	15.6	16.0	6.0	25.0	3.9	269.8		
Aile Beklentileri	Erkek	466	17.6	18.0	5.0	25.0	4.2	275.1	-0.307	0.759
	Kız	85	17.9	18.0	8.0	25.0	3.9	280.9		
Ailesel Eleştiri	Erkek	466	10.9	11.0	4.0	18.0	3.2	276.5	-0.183	0.854
	Kız	85	10.8	11.0	4.0	18.0	2.9	273.1		
Kişisel Standartlar	Erkek	466	20.9	21.0	6.0	30.0	4.2	274.2	-0.607	0.544
	Kız	85	21.1	22.0	10.0	30.0	4.1	285.6		
Toplam	Erkek	466	116.5	117.0	45.0	164.0	18.1	273.3	-0.930	0.352

MÜKEMMELİYETÇİLİK	Cinsiyet	N	ÇALIŞMAYAN ÇOCUKLAR					Mann-Whitney U		
			$\bar{X}$	Ortanca	Min	Maks	ss	Sıra Ort.	z	p
Düzen	Kız	449	26.5	27.0	6.0	30.0	4.0	467.6	-6.143	0.000**
	Erkek	390	24.8	26.0	6.0	30.0	4.7	365.2		
Hatalara Aşırı İlgi	Erkek	390	26.6	27.0	11.0	45.0	5.9	420.5	-0.059	0.953
	Kız	449	26.6	26.0	9.0	44.0	6.9	419.5		
Davranışlardan Şüphelenme	Erkek	390	15.0	15.0	7.0	24.0	3.3	426.5	-0.724	0.469
	Kız	449	14.8	15.0	5.0	25.0	3.8	414.4		
Aile Beklentileri	Erkek	390	18.5	19.0	5.0	25.0	3.8	419.1	-0.096	0.923
	Kız	449	18.5	19.0	5.0	25.0	3.8	420.7		
Ailesel Eleştiri	Erkek	390	9.9	10.0	4.0	18.0	3.0	448.1	-3.143	0.002**
	Kız	449	9.3	9.0	4.0	20.0	3.3	395.6		
Kişisel Standartlar	Erkek	390	20.6	21.0	7.0	30.0	3.9	407.9	-1.352	0.176
	Kız	449	21.1	21.0	6.0	30.0	3.6	430.5		
Toplam	Erkek	390	115.4	116.0	53.0	159.0	15.3	408.0	-1.335	0.182

**p<0.01

Çalışan ve çalışmayan çocukların cinsiyetine göre mükemmeliyetçiliğe ait Mann Whitney U testi sonuçları Tablo 3 incelendiğinde, ÇBMÖ'nin Düzen alt boyutunda çalışan erkek çocukların (268.2) sıra ortalamalarının, çalışan kız çocukların (318.6) sıra ortalamalarına göre daha düşük olduğu görülmektedir. Yapılan Mann-Whitney U Testi sonuçları incelendiğinde çalışan çocukların cinsiyetlerinin, ÇBMÖ'nin Düzen alt boyutundan alınan puanlar üzerinde istatistiksel açıdan anlamlı (p<0.01) farklılık yarattığı ancak diğer alt boyutlardan alınan puanlar ve toplam puan üzerinde herhangi bir farklılığa neden olmadığı belirlenmiştir (p>0.05).

Tablo 3'de ÇBMÖ'nin Düzen alt boyutunda çalışmayan erkek çocukların (365.2) sıra ortalamalarının, çalışmayan kız çocukların (467.6) sıra ortalamalarından; Ailesel Eleştiri alt boyutunda çalışmayan kız çocukların (395.6) sıra ortalamalarının, çalışmayan erkek çocukların (448.1) sıra ortalamalarından daha düşük olduğu görülmektedir. Yapılan Mann-Whitney U

Testi sonuçları incelendiğinde çalışmayan çocukların cinsiyetlerinin ÇBMÖ'nin Düzen ve Ailesel Eleştiri alt boyutlarından alınan puanlar üzerinde istatistiksel açıdan anlamlı farklılık yarattığı ($p < 0.01$) ancak, diğer alt boyutlardan alınan puanlar ve toplam puan üzerinde herhangi bir farklılığa neden olmadığı belirlenmiştir ($p > 0.05$).

Tartışma

Araştırma sonucunda çalışan ve çalışmayan çocuklarda kızların erkeklere oranla arkadaşlarına daha bağlı ve kendini açmaya daha eğilimli, erkeklerin ise kızlara oranla daha sadık oldukları, ayrıca çalışmayan çocuklarda kızların toplam arkadaşlık puanlarının daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. Kızların genel olarak erkeklere oranla sorunlarını diğerleri ile paylaşmaya daha yatkın, kendilerini açmaya daha eğilimli oldukları bilinmektedir. Bu ise arkadaşlar arası bağlılığı güçlendirmekte, ilişkilerde devamlılık sağlamaktadır. Erkeklerin ise başkaları uğruna riske girme eğilimlerinin kızlara göre daha belirgin olduğu söylenebilir. Davies ve Brember (1999: 15) araştırmalarında kızların arkadaşlarıyla ilişki kurmakta zorlanmadıklarını, iletişimi başlatma ve sürdürmede sorun yaşamadıklarını ve erkeklere göre arkadaşlarına daha bağlı ve yakınlık duyan kişiler olduklarını vurgulamışlardır. Fisher (1981: 6) ergenlerin arkadaşlık ilişkilerini incelediği araştırmasının sonucunda, yakın ilişkilerin kızlarda erkeklere oranla daha yaygın olduğunu, kızların arkadaşlarına daha bağlı olduklarını ortaya koymuştur. Döğücü (2004: 152)' nün liselere devam eden ergenler ile yaptığı bir araştırma sonucunda, arkadaşlık ilişkilerinde bağlılık gösterme ve kendini açmada kız öğrenciler ile erkek öğrenciler arasında farkın anlamlı olduğu, güven, özdeşim ve sadakat konularında kızlarla erkekler arasında anlamlı farklılık bulunmadığı belirlenmiştir; bu çalışmada kızların genel olarak arkadaşlık ilişkilerinde erkeklere göre daha iyi oldukları sonucuna ulaşılmıştır.

Araştırmanın sosyal destek ile ilgili bulguları incelendiğinde, çalışan çocuklarda kızların erkeklere oranla daha yüksek öğretmen desteği algıladıkları görülmektedir. Öğretmen desteğinin çalışan kız çocuklarında daha yüksek olması erkeklere göre dersleriyle daha ilgili ve daha düzenli olmaları ile açıklanabilir. Çalışmayan çocuklarda kızların erkeklere oranla daha yüksek arkadaş desteği, öğretmen desteği algıladıkları ve daha yüksek sosyal destek puanına sahip oldukları görülmektedir. Ergenlik döneminde hemcinsleriyle daha sıcak, samimi ve yakın ilişkiler kurmak, sırlarını paylaşmak, arkadaşlarının problemlerini çözmelerine yardımcı olma yönündeki davranışlar kızlarda daha yoğun yaşanmaktadır. Kızların arkadaşlarıyla olan ilişkilerinin duygusal paylaşım ve yoğunluk açısından niteliklerinin farklı olması, arkadaşlık ilişkilerinde daha destekleyici olmaları nedeniyle arkadaşlarından algıladıkları sosyal destek düzeyinin erkeklerden daha yüksek olduğu düşünülebilir. Öğretmen desteğinin kız çocuklarında daha yüksek olması erkeklere göre dersleriyle daha ilgili olmaları ile açıklanabilir. Ayrıca kızların kendilerini erkeklere göre daha rahat ifade edebilmeleri, öğretmenlerine kendilerini daha rahat açmaları, sorunlarını anlatabilmeleri de kızların öğretmenden algılanan desteği artırabilir. Sorias (1989) erkeklerin sosyalleşme sürecinde otonomi, kendine güven ve bağımsızlık gibi özellikler nedeniyle sosyal destekten yararlanmalarının engellenebileceğini, kızların ise sıcak, duyarlı ve sorunlarını başkalarıyla paylaşma özelliklerine sahip olmaları nedeniyle sosyal destek kaynaklarından daha fazla yararlanabileceklerini belirtmektedir. Yapılan bazı çalışmalarda kızların arkadaşlarından algıladıkları sosyal destek düzeyinin erkek öğrencilerden daha yüksek olduğu belirlenmiştir (Banaz, 1992; Elbir, 2000; Kim, 2001: 521; Erdeğer, 2001; Kahriman, 2002; Şencan, 2009). Wall vd. (1999: 63) ise kızların hem daha fazla yaşıt grubu desteği hem de daha fazla öğretmen desteği algıladıklarını bulmuşlardır.

Mükemmeliyetçilik ile ilgili bulgulara bakıldığında, çalışan ve çalışmayan kızların Düzen alt boyutu puanlarının, çalışmayan erkeklerin Ailesel Eleştiri alt boyutu puanının anlamlı derecede yüksek olduğu görülmektedir. Mükemmeliyetçiliğin diğer alt boyutlarında

cinsiyetler arasında anlamlı bir farklılığın olmadığı belirlenmiştir. Genel olarak çalışan ve çalışmayan çocuklarda kızların erkeklere oranla daha düzenli olma eğiliminde oldukları, çalışan çocuklarda erkeklerin kızlara göre daha fazla ailesel eleştiri algıladıkları görülmektedir. Türk aile kültüründe anne babaların kız ve erkek çocuklardan beklentilerinin farklı olduğu söylenebilir. Kızlardan beklenen rollerin başında daha çok temizlik, titizlik gibi düzenliliğe dönük unsurların gelmesi kızların erkeklere oranla düzenli olma eğilimi geliştirmelerine yol açabilir. Anne babaların erkek çocuklardan beklenti düzeyleri daha farklı ve fazla olabilmekte, eve bakmakla yükümlü görülmekte, buna bağlı olarak da eğitimi, başarısı, işi ile toplumda bir yer edinmeye daha çok zorlanabilmekte, kız çocuklara kıyasla daha fazla mükemmel olmaya güdülenebilmektedirler. Bu nedenle erkek çocuklar daha fazla ailesel eleştiri algılayabilmektedirler. Siegel ve Schuler (2000: 39) tarafından yapılan araştırma sonucunda, anne-baba beklentilerinden erkek öğrencilerin kızlara göre daha çok etkilendikleri ortaya çıkmıştır. Mısırlı-Taşdemir (2003) erkeklerin kızlara oranla daha fazla ailesel eleştiri algılama eğiliminde olduklarını yaptığı bir araştırma sonucunda bulmuştur. Kız ve erkek rolleri toplumda genel çizgilerle ayrılabilir. Aileler genellikle kızlardan daha düzenli, tertipli olmalarını beklerken; erkeklerden daha fazla sorumluluk almalarını, daha üretken ve daha bağımsız olmalarını bekleyebilmektedirler.

Sonuç

Araştırmada, çalışan ve çalışmayan çocuklarda kızların erkeklere oranla arkadaşlarına daha bağlı ve kendini açmaya daha eğilimli, erkeklerin ise kızlara oranla daha sadık oldukları, ayrıca çalışmayan çocuklarda kızların arkadaşlık ilişkilerinin daha iyi olduğu tespit edilmiştir. Çalışan çocuklarda kızların erkeklere oranla daha yüksek öğretmen desteği algıladıkları, çalışmayan çocuklarda ise kızların erkeklere oranla daha yüksek arkadaş desteği, öğretmen desteği algıladıkları ve daha yüksek sosyal destek puanına sahip oldukları belirlenmiştir. Mükemmeliyetçilik ile ilgili bulgulara bakıldığında, çalışan ve çalışmayan kızların erkeklere göre daha düzenli, çalışmayan erkeklerin ise kızlardan daha fazla ailesel eleştiri algıladıkları saptanmıştır. Elde edilen bu bulgular doğrultusunda bazı öneriler de bulunulabilir;

- Çalışan ve çalışmayan çocukların özellikle de erkek çocukların arkadaşlık ilişkilerini geliştirmeye yönelik çalışmalar yapılabilir. Çocukların okul ve çalışma yaşamı dışında arkadaşları ile birlikte olabilecekleri sosyal ortamların oluşturulması, arkadaşları ile daha çok zaman geçirebilmeleri için okul ve çalışma yaşamında düzenlemelerin yapılması gerekmektedir. Bu açıdan okul yöneticileri, eğitimciler, işverenler gerekli çabayı göstermelidirler.
- Sosyal destek algısı açısından kızların erkek çocuklardan daha iyi olduğu görülmektedir. Ancak her iki cinsiyetten olan çocukların da arkadaşlarından, ailelerinden ve öğretmenlerinden daha çok sosyal destek almalarına yönelik çalışmalar yapılabilir. Ailede anne-babalar, okulda eğitimciler, işyerlerinde ustalar-işverenler çocuklara daha çok sosyal destek sunabilirler. Bu konuda aileleri, eğitimcileri, işverenleri bilinçlendirmeye yönelik seminerler düzenlenebilir.
- Çalışan ve çalışmayan çocuklarda olumlu mükemmeliyetçi kişilik özelliklerinin oluşumu desteklenebilir. Olumlu mükemmeliyetçi kişilik özelliğinin gelişimini desteklemek için çocuklara eğitim verilebilir.
- Eğitimcilerin arkadaşlık ilişkileri, sosyal destek algısı ve mükemmeliyetçilik ile ilgili bilgi ve duyarlılığı artırılabilir. Öğrenciler için arkadaş ilişkilerinin ve sosyal destek kaynaklarının önemi, okul ortamının ve öğretmen-öğrenci ilişkilerinin mükemmeliyetçiliği nasıl etkileyebileceği konusunda bilgilendirilebilir. Bu konularda öğretmenlere yönelik hizmet içi eğitim seminerleri düzenlenebilir.

- Anne babaların ergenlik dönemindeki arkadaşlık ilişkilerine olumlu bir yaklaşım geliştirmeleri ergen gelişimi açısından önemlidir. Yaşamın her döneminde sosyal desteğe duyulan ihtiyacın ergenlik döneminde ayrı bir önem kazanması nedeniyle ailesinden yeterli desteği görmediğini düşünen ergen bu desteği dışarıda aramaya başlayabilir. Ayrıca ailenin çocukların mükemmeliyetçi kişilik yapılarının oluşumunda etkili olduğu bilinmektedir. Bu nedenlerle öğretmenler, anne-babalara yönelik toplantılarda arkadaşlık ilişkileri, sosyal destek ve mükemmeliyetçilik konularında eğitim çalışmaları düzenleyebilirler.

Bu araştırmada çalışan ve çalışmayan çocukların cinsiyetlerinin arkadaşlık ilişkileri, sosyal destek algıları ve mükemmeliyetçilikleri üzerindeki etkisi incelenmiştir. Bundan sonra yapılacak araştırmalara yönelik bazı öneriler verilebilir;

- Çalışan ve çalışmayan çocukların başka kişilik özelliklerini belirlemeye yönelik çalışmalar yapılabilir.
- Farklı iş kollarında çalışan çocukların kişilik özelliklerini karşılaştırmaya yönelik çalışmalar planlanabilir.
- Çalışan ya da çalışmayan çocuklara verilecek çeşitli eğitimlerle onların kişilik gelişimlerine destek olacak deneysel çalışmalar planlanabilir.
- Anne-babalar ile çocukların arkadaşlık ilişkileri, sosyal destek algıları, mükemmeliyetçilikleri karşılaştırılarak incelenebilir.

Kaynakça

- Adderholt -Elliott, M. and Golberg, J. (1987). Perfectionism: What's bad about being too good? Free Spirit Publishing, 129 pp., Minneapolis.
- Ashby, J.S. and Kottman, T. (1996). Inferiority as a distinction between normal and neurotic perfectionism. *Individual Psychology*, 52(3), 237-245.
- Ashby, J.S. and Rice, K.G. (2002). Perfectionism, dysfunctional attitudes and self-esteem: A Structural equations analysis. *Journal of Counseling and Development*, 80(2), 197-203.
- Bakırcı, K. (2004). Türkiye’de çocuk ve genç işçiliği. Görüş (Şubat Mart), 52-58. TÜSİAD Yayınları, Ankara.
- Banaz, M. (1992). Lise öğrencilerinde sosyal destek kaynakları ve stres ile ruh sağlığı arasındaki ilişki. Yüksek lisans tezi (basılmamış). Ege Üniversitesi, 83 s., İzmir.
- Barrera, M.J. and Jones, C.G. (1992). Family and peer social support as specific correlates of adolescent depressive symptoms. *Journal of Abnormal Child Psychology*, 20(1), 1-16.
- Baybuğa, M. S. (2000). Sokakta çalışan çocukların psiko-sosyal ve sağlık durumlarına bir bakış. *Çocuk Forumu Dergisi*, 3(3), 36-40.
- Benvegna, L.A., Fasa, A.G., Facchini, L.A., Wegman, D.H. and Dall’Agnol, M.M. (2005). Work and behavioral problems in children and adolescents. *International Journal of Epidemiology*, 34(6), 1417-1424.
- Bildik, T., Büküşoğlu, N. ve Kesikçi, H. (2004). Çalışan ergenlerin psiko-sosyal sorunları ve kendi çözüm önerileri. *Ege Tıp Dergisi*, 43(2), 105-111.
- Burns, D.D. (1980). The perfectionist's script for self-defeat. *Psychology Today*, (November), 34-52.
- Canbaz, S., Sünter, T. ve Pekşen, Y. (2005). Samsun Çıracılık Eğitim Merkezi’ne devam eden çıracıların durumluk-sürekli kaygı düzeylerinin değerlendirilmesi. *Mesleki Sağlık ve Güvenlik Dergisi*, 6(23), 16-22.
- Davies, J. and Brember, I. (1999). Boys outperforming girls: A 8 year cross-sectional study of attainment and self-esteem in year 6. *Educational Psychology*, 19, 5-17.
- Döğücü, F. (2004). Tosya ilçesinde farklı liselerde öğrenim gören ergenlerin arkadaş ilişkilerinin incelenmesi. Yüksek lisans tezi (basılmamış). Gazi Üniversitesi, 207 s., Ankara.
- Elbir, N. (2000). Lise I. sınıf öğrencilerinin sosyal destek düzeylerinin bazı değişkenler açısından incelenmesi. Yüksek lisans tezi (basılmamış). Hacettepe Üniversitesi, 125 s., Ankara.
- Erdeğer, N. (2001). Lise öğrencilerinin sosyal destek ve yalnızlık düzeylerinin incelenmesi. Yüksek lisans tezi (basılmamış). Gazi Üniversitesi, 63 s., Ankara.
- Erdoğan, M.Y. ve Oto, R. (2004). Sokakta çalışan ve çalışmayan çocukların atılganlık ve saldırganlık davranışları açısından karşılaştırılması. *Kriz Dergisi*, 12(3), 11-23.
- Fidan, F. (2004). Çalışan çocuk olgusuna sosyo-psikolojik bakış: Sanayide çalışan çocuklar örneği. *Trakya Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, 4(1), 30-45.
- Fisher, J.L. (1981). Transition in relationship style from adolescence to young adulthood. *Journal of Youth and Adolescence*, 14, 11-24.
- Flett, G.L. Hewitt, P.L. and Singer, A. (1995). Perfectionism and parental authority styles. *Individual Psychology*, 51(1), 50-60.
- Furukawa, T., Sarason, I.G. and Sarason, B. R. (1998). Social support and adjustment to a novel social environment. *International Journal of Social Psychiatry*, 44(1), 56-61.

- Gökler, I. (2007). Çocuk ve ergenler için sosyal destek değerlendirme ölçeği Türkçe formunun uyarlama çalışması: Faktör yapısı, geçerlik ve güvenilirliği. *Çocuk ve Gençlik Ruh Sağlığı Dergisi*, 42(1), 43-54.
- Hawamdeh, H., Spencer, N. and Waterston T. (2001). Work, socioeconomic status and growth among working boys in Jordon. *Archives of Disease in Childhood*, 84(4), 311-313.
- Horney, K. (1996). Nevrozlar ve insan gelişimi, öz geliştirme kavgası, (Çeviren: S. Budak). Öteki Yayınevi, 3. Baskı, 414 s., İstanbul.
- Kahrıman, İ. (2000). Adölesanların aile ve arkadaşlarından algıladıkları sosyal destek ile benlik saygısı arasındaki ilişkinin değerlendirilmesi. Yüksek lisans tezi (basılmamış). Atatürk Üniversitesi, 129 s., Erzurum.
- Kaner, S. (2000). Akran ilişkileri ölçeği ile akran sapması ölçeği geliştirme çalışması. Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi, 33(1-2), 77-89.
- Kim, O. (2001). Sex differences in social support, loneliness, and depression among Korean college students, 88(2), 521-527.
- Kouvonen, A. and Lintonen, T. (2002). Adolescent part time work and heavy drinking in Finland. *Addiction*, 97(3), 311-318.
- Köksal, A. (1992). Çıracılık eğitim merkezine devam eden ve etmeyen 15-18 yaş grubu çalışan çocukların çalışma koşulları ve sorunları üzerinde karşılaştırmalı bir araştırma. Yüksek lisans tezi (basılmamış). 95 s., Ankara.
- Lakein, A. (1996). How to get control of your time and your life. New American Library, 160 pp., New York.
- Malecki, C.R. and Elliott, S.N. (1999). Adolescents' ratings of perceived social support and its importance: Validation of the student social support scale. *Psychology In The School*, 36(6), 473-483.
- Mangır, M., Aral - Çağatay, N. ve Koksak, A. (1992). Çalışan çocuklar 3. İzmir İktisat Kongresi, Sosyal Değişim ve Sosyal Gelişme Stratejileri. Cilt 5 Anadolu Üniversitesi, Açık Öğretim Fakültesi Basımevi, s. 163-176, Eskişehir.
- Metin, Ö., Özkoç, Ş., Gök Özer, F. ve Beydağ (Taşçı), K. D. (2008). Denizli Çıracılık Eğitim Merkezi'ne devam eden gençlerin kaygı düzeylerinin belirlenmesi. *TSK Koruyucu Hekimlik Bülteni*, 7(2), 113-118.
- Mısırlı-Taşdemir, Ö. (2003). Üstün yetenekli çocuklarda mükemmeliyetçilik, sınav kaygısı, kontrol odağı, öz-yeterlik ve problem çözme becerileri arasındaki ilişkinin incelenmesi. Yüksek lisans tezi (basılmamış). Karadeniz Teknik Üniversitesi, 147 s., Trabzon.
- Mısırlı-Taşdemir, Ö; ve Özbay, Y. (2004). Üstün yetenekli çocuklarda mükemmeliyetçilik, sınav kaygısı, benlik saygısı, kontrol odağı, öz- yeterlilik ve problem çözme becerileri arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Üstün Yetenekli Çocuklar Bildiriler Kitabı*. Çocuk Vakfı Yayınları, s. 301-318, İstanbul.
- Pach, A. (1984). Reflections on perfection. *American Psychologist*, 39(4), 386-390.
- Parker, W.D. and Mills, C.J. (1996). The incidence of perfectionism in gifted students. *Gifted Child Quarterly*, 40(4), 194-199.
- Patroğlu, T., Gür, C. ve Tarhan, F. (2001). Çocuk işçilerin fiziksel değerlendirilmesi. *Erciyes Tıp Dergisi*. 23(3), 124-127.
- Prociano, M, and Heller, K. (1983). Measures of perceived social support from friends and from family: Three validation studies. *American Journal of Commumty Psychology*, 11(1), 1-24.

- Razı, G.S., Kuzu, A., Yıldız, A.N., Ocakçı, A.F. ve Arifoğlu Çamkuşu, B. (2009). Çalışan gençlerde benlik saygısı, iletişim becerileri ve stresle baş etme. *TAF Preventive Medicine Bulletin*, 8(1), 17-26.
- Rice, K. G., Ashby, J. S. and Slaney, R. B. (1998). Self-esteem as a mediator between perfectionism and depression: A structural equations analysis. *Journal of Counseling Psychology*, 45(3), 304-314.
- Richman, J.M., Rosenfeld, L.B. and Bowen, G.L. (1998). Social support for adolescents at risk of school failure. *Social Work*, 43(4), 309-323.
- Siegle, D. and Schuler, P.A. (2000). Perfectionism differences in gifted middle students. *Roeper Review*, 23(1), 39-44.
- Slaney, R.B., Rice, K.G., Mobley, M., Trippi, J. and Ashby, J.S. (2001). The revised almost perfect scale. *Measurement and Evaluation in Counseling and Development*, 34(3), 130-145.
- Sorias, O. (1989). Sosyal desteğin değerlendirilmesi II: Toplumdan seçilmiş bir örnekte sosyal ağın yapısal özellikleri ve algılanan destek. *E. Ü. Edebiyat Fakültesi Psikoloji Seminer Dergisi*, 6(7), 27-40.
- Steitz, J.A. and Owen, T.P. (1992). School activities and work: Effects on adolescent self-esteem. *Adolescence*, 27(105), 37-50.
- Sütölk, Z., Nazlıcan, E., Azizoğlu, A. ve Akbaba, M. (2005). Yüreğir Çıraklık Eğitim Merkezi öğrencilerinde depresyon sıklığı ve nedenleri. *Mesleki Sağlık ve Güvenlik Dergisi*, 6(23), 23-26.
- Şencan, B. (2009). Lise öğrencilerinin algıladıkları sosyal destek düzeyi ile sosyal yetkinlik beklentisi düzeylerinin bazı değişkenlere göre incelenmesi. Yüksek lisans tezi (basılmamış). Çukurova Üniversitesi, 92 s., Adana.
- Temel, F. ve Aksoy A. (2001). Ergen ve gelişimi. Yetişkinliğe ilk adım. Nobel Yayıncılık, 168 s., Ankara.
- Terzi-Ünsal, S ve Kapçı, E.G. (2005). Risk factors for suicidal behavior: Psychosocial risk models with Turkish adolescents. *Social Behavior and Personality: An international journal*, 33(6), 593-608.
- Tokuç, B., Evren, S.M.H. ve Ekuklu, G. (2009). Edirne ve Hayrabolu Mesleki Eğitim Merkezi öğrencilerinde umutsuzluk ve sürekli kaygı düzeyleri. *TAF Preventive Medicine Bulletin*, 8 (2), 155-160.
- Turner, G. (1999). Peer support and young people health. *Journal of Adolescence*, 22(4), 567-572.
- Wall, J., Covell, K. and Macintyre, P.D. (1999). Implications of social supports for adolescents education and career aspirations. *Canadian Journal of Behavioural Science*, 31(2), 63-71.
- Weller, F.N., Cooper P.S., Tortolero, R.S., Kelder, H.S. and Hassan, S. (2003). Work-related injury among southtexas middle school students. *Southern Medical Journal*, 96(12), 1213-1220.
- Yıldırım, İ. (1997). Algılanan sosyal destek ölçeğinin geliştirilmesi, güvenilirliği ve geçerliği. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 13, 81-87.